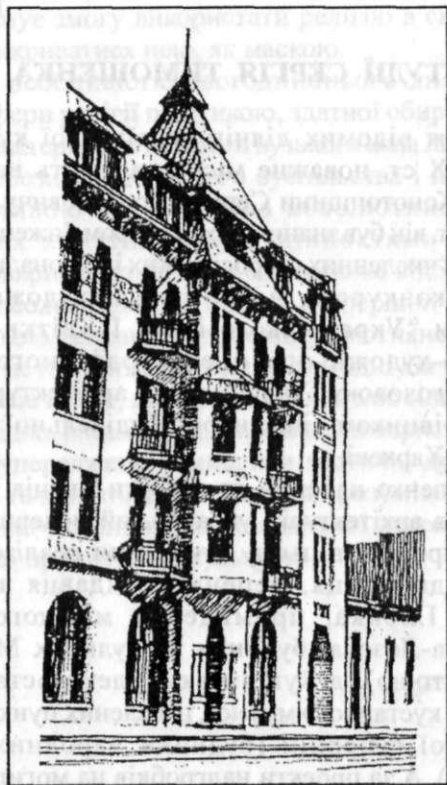

ФАХОВІ СТУДІЇ СЕРГІЯ ТИМОШЕНКА В ЕМІГРАЦІЇ

З-поміж відомих діячів української культури першої половини ХХ ст. поважне місце належить нашому земляку, уродженцю Конотопщини Сергію Прокоповичу Тимошенку. На початку ХХ ст. він був знаним архітектором, інженером, учасником і переможцем численних всеросійських і регіональних мистецьких виставок і конкурсів, членом журі художніх конкурсів, засновником “Українського імені Г.Квітки-Основ’яненка літературно-художнього й етнографічного товариства”, секретарем, головою “Українського архітектурно-художнього гуртка”, керівником інженерно-будівельної секції “Союзу інженерів” у Харкові.

Тимошенко належав до когорти митців, які розробляли новий стиль в архітектурі - український модерн початку ХХ ст. Деякі його проекти в цьому стилі були реалізовані у Харкові (будинки підприємця, мецената, видавця журналу “Друг искусства” І.Бойка, приміщення міського училища на вул.Павловка-Лозова, будинки на вулицях Мироносицькій, Петинській тощо), в Куп’янську (електростанція), Полтаві (приміщення кустарного музею), населених пунктах Полтавської і Харківської губерній (будинки народних домів, шкіл, кооперативів). А за проекти надгробків на могилах композитора М.Лисенка, художника С.Васильківського та інженера О.Варяничина здобув премії на мистецьких виставках.

Сергій Прокопович брав активну участь у політичному житті країни. Ще під час навчання у Петербурзькому інституті цивільних інженерів очолював загальностудентські й українські студентські громади, був членом столичного осередку Революційної української партії, згодом - УСДРП. У революційну добу 1917-1920 рр. обирався до Харківського губернського земства, Української Центральної Ради, був делегатом Всеукраїнського з’їзду земств, губернським комісаром Харківщини, міністром шляхів у кількох урядах УНР часів Директорії. Проте після другого Зимового походу по тилах Червоної армії змушений був залишити Батьківщину. Професійна і політична діяльність архітектора того періоду знайшла певне відображення у науковій та публіцистичній літературі¹.

Житловий будинок по колишній вулиці Петинській у Харкові (1912-1913 рр.)

Малодослідженою залишається фахова і наукова діяльність Тимошенка в еміграції. У 1921-1924 рр. він живе у Львові, займаючись улюбленою справою: проектує церкви і маєтки у Східній Галичині та на Волині. Сергій Прокопович виготовив проекти церков на Знесінні, Клепарові, Левандівці у Львові, у Мразниці поблизу Борислава і Броніках на Волині, монастиря Студитів у Зарваниці. Для Львова виконав кілька проектів громадських і приватних архітектурних комплексів, зокрема розробив проекти найбільшого в місті готелю та садиби Теплиця по вулиці Потоцького, план перебудови Національного музею, а

також запроєктував комплекс будинків для маєтку Підгірського на Волині². Проживаючи у Львові, працював спочатку в архітектурному бюро "Ян Левінські", потім - у бюро "Польського будівельного товариства"³. На початку 20-х рр. у місті виник Гурток українських пластиків, який проводив академічні засідання з викладами на мистецькі теми, організовував виставки. В його заходах брали участь С.Тимошенко, П.Холодний, О.Новаківський, В.Січинський та інші відомі митці⁴.

Маючи великий практичний досвід роботи за фахом, Сергій Прокопович намагався передати його молодому поколінню. Вірогідно, за порадою старшого брата, відомого вже на той час вченого у галузі теоретичної механіки й опору матеріалів, академіка УАН Степана Прокоповича Тимошенка, який на початку 20-х рр. перебував у Загребі, архітектор звернувся до професорської ради Загребського політехнікуму у справі працевлаштування до цього вищого навчального закладу. Заочно його обрали асистентом кафедри будівництва⁵.

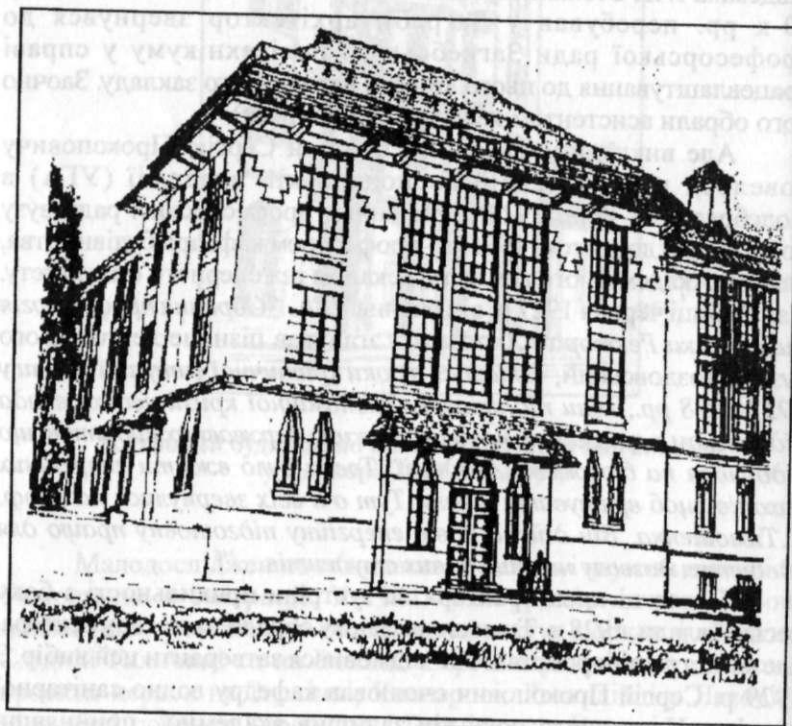
Але викладати фахові дисципліни Сергію Прокоповичу довелося в Українській господарській академії (УГА) в Подєбрадах. У січні 1923 р. рішенням професорської ради вузу його обрали доцентом, 1925 р. - професором кафедри будівництва, членом Академічного комітету, деканом інженерного факультету. Наприкінці червня 1927 р. він очолив УГА. *"Обрання проф. Сергія Тимошенка Ректором Академії, - згадував пізніше лектор цього вузу О.Козловський, - сталося в роки критичної ситуації школи у 1927-1928 рр., коли під впливом економічної кризи чеська влада під тиском парламенту почала редуцію державних видатків, що відбулося на бюджеті Академії. Треба було взяти енергійних заходів, щоб врятувати школу. Тут очі всіх звернулися на проф. С.Тимошенка. Він дійсно повів енергійну підготовчу працю для здобуття дозволу на впис нових студентів..."*⁶.

Проте ці кроки ректора не зустріли прихильності з боку чеської влади. 1928 р. Тимошенко знову обрали на посаду ректора, але міністр хліборобства ЧСР відмовився затвердити цей вибір. З 1929 р. Сергій Прокопович очолював кафедру водно-санітарної техніки. Наступного року він залишив академію⁷, прийнявши напередодні польське громадянство.

Чеський період життя Тимошенка, незважаючи на напружені адміністративні справи, виявився плідним на науково-педагогічній ниві й у фаховій діяльності.

Відомо, що Сергій Прокопович здобув в УГА репутацію здібного викладача. Його лекції викликали зацікавлення не лише у студентів, а й колег. *“На теоретичних годинах з будівництва та технології будівельних матеріалів, - згадували колеги, - професор С.Тимошенко подавав таку силу прикладів із своєї багатой і цікавої практики, що теорія переставала бути сухою”*⁸.

На заняттях Сергій Прокопович загострював увагу майбутніх інженерів на специфіці фахової роботи в Україні, сподіваючись, що його учні з часом прислужаться визволеній Батьківщині. Завдяки УГА вийшла друком його праця *“Будівельні матеріали, їх властивості, досліди та виготовлення”* (Подебради, 1924, 236 с.).

Приміщення школи на Павлівці-Лозовій
у Харкові (1913-1914 рр.)

Працюючи в академії, професор одночасно викладав архітектуру у Студії пластичного мистецтва в Празі, що була заснована наприкінці 1923 р. Українським товариством пластичного мистецтва. Заходами Студії щорічно влаштовувалися виставки. Перша з них відбулася у жовтні-листопаді 1924 р. На ній були представлені роботи професорів Студії І.Кулеця, С.Мака, І.Мозалевського, К.Стаховського, С.Тимошенка. Цій виставці було присвячено спеціальне ілюстроване видання - альбом *“Сучасне українське мистецтво. Ч.1. Група Празької Студії”* (Прага, 1925) українською і французькою мовами. Поза роботою у навчальних закладах Сергій Прокопович щодня допізна займався виготовленням проектів церков, музеїв, народних домів, шкіл. Деякі з них знайшли втілення у Чехії та Галичині.

Окрім великих архітектурних форм Тимошенко займався розробкою невеликих об'єктів. За його проектом в українському стилі виготовлено вулики для пасіки *“Товариства українських пасічників при УГА”*⁹. Сергій Прокопович був прихильником соціал-демократичної партії, яку очолював в еміграції І.Мазепа. Він брав участь у культурно-освітніх заходах партії, на яких, зокрема, виголосив доповідь про українську архітектуру. У цих акціях брали участь такі відомі науковці, як Д.Антонович, Д.Дорошенко та інші¹⁰.

У 1930 р. Тимошенко переїхав до Луцька, що був на той час центром воєводства. І тут архітектор із завзяттям займався улюбленою справою. Ним було спроектовано кілька церков, складів, понад 40 цивільних споруд на Волині, відновлено в українському стилі Братську церкву у Луцьку. Окремі роботи архітектора знайшли схвальний відгук польської влади. Його проекти хуторів, шпихлів, овочевих складів були рекомендовані Міністерством землеробства для поширення по всій країні.

Одночасно Тимошенко був радником Луцької міської ради, активним членом місцевих Церковного братства і Товариства Лесі Українки, Гуртка діячів українського мистецтва у Львові, мистецького товариства українських емігрантів *“Спокій”* у Варшаві¹¹. Українська емігрантська наукова громадськість відзначила здобутки архітектора на ниві професійної діяльності. Так, на Другому Українському науковому з'їзді, що відбувся 1932 р. у Празі, професор І.Грабина звернув увагу на те, що у справі міського будівництва і забудови сіл та хуторів Тимошенко поєднує стародавні форми українського бароко та елементи українських

архітектурних форм сільського будівництва з формою куба. Іншу частину його діяльності “складає розроблення раціональної, в національному дусі, забудови українських сел і хуторів на засадах пристосовання модерних вимог санітарії, гігієни та агротехніки до місцевих звичаїв та умов українського життя”¹². Сергій Прокопович займався і громадсько-політичною діяльністю. Від Волині він був обраний послом до польського Сейму, а пізніше став сенатором¹³. Важкими у житті Тимошенка стали 1940-1946 рр. Війна змусила його назавжди залишити Україну. 1943 р. він виїздить з Луцька. Виснажливо працює. Якимось знову опинившись у Празі, потрапив до міської бібліотеки, де українські емігранти відзначали річницю Т.Г.Шевченка. Учасник цієї події В.Іваніс згадував: “Між ними вразила фігура проф. С.П.Тимошенка, художавого, як з хреста знятого. В.М. ніколи його ще таким не бачив. Підійшов і запитав, що з ним, хворів довго чи що? Одержав відповідь, що то його так приправила праця в технічній німецькій організації Тодта”¹⁴. З часом опиняється у кількох таборах для переміщених осіб.

У 1946 р. за сприяння молодшого брата, відомого українського й американського економіста Володимира Прокоповича Тимошенка він опинився у США. Останні роки життя провів у Пало-Альто в Каліфорнії. Незважаючи на підірване тяжкими поневіряннями війни здоров’я, Сергій Прокопович займався архітектурними студіями. Він спроектував кілька церков, надгробних пам’ятників для Канади, Аргентини, Парагваю.

6 липня 1950 р. С.П.Тимошенко помер від серцевого нападу.

Відомий архітектор залишив багату творчу спадщину - понад 400 різноманітних будівель та архітектурних комплексів. Ця спадщина потребує всебічного вивчення. Сподіваємося, що окреслені у статті окремі сторінки життя та діяльності архітектора і політика, стануть поштовхом для наступних досліджень.

¹²Украинский архитектурно-художественный отдел при Харьковском литературно-художественном кружке // Украинская жизнь. - 1913. - №1. - С.119-120; Третья очередная выставка украинского архитектурно-художественного отдела харьковского литературно-художественного кружка // Там же. - 1915. - №2. - С.81-84; Чепелик В.В. Харьковский центр поиска своеобразия архитектуры начала XX в. // Строительство и архитектура. - 1989. - №10. - С.17-22; *Він же*. Український стиль в архітектурі школи // Освіта. - 1994. - 16 лютого. - С.8-9; *Власенко*

В. Сергій Тимошенко - видатний український архітектор // Пороги. - Прага, 1996. - №4; 1997. - №№1, 2; Він же. “Як осінній лист по вітру...” // Наука і суспільство. - 1996. - №11/12. - С.14-16; Він же. До біографії С.П.Тимошенка // Сумська старовина. - 2001. - №№VIII-IX. - С.96-103.

²Професор Сергій Тимошенко // Українська Господарська Академія в Ч.С.Р. 1922-1935. - Нью-Йорк, 1959. - С.66.

³*Власенко В.М.* До біографії С.П.Тимошенка. - С.102.

⁴Центральний державний архів вищих органів влади та управління України (далі - ЦДАВОВУ). - Ф.3795. - Оп.1. - Спр.581. - Арк.2; *Наріжний С.* Українська еміграція. Культурна праця української еміграції між двома війнами. - Ч.1. - Прага, 1942. - С.308.

⁵ЦДАВОВУ. - Ф.3795. - Оп.1. - Спр.581. - Арк.6.

⁶*Козловський О.* Творці національної політехніки // Українська господарська академія в Ч.С.Р. - Подєбради, 1922-1935 і Український технічно-господарський інститут. Подєбради-Регенсбург-Мюнхен, 1932-1972. - Нью-Йорк, 1972. - С.84.

⁷ЦДАВОВУ. - Ф.3795. - Оп.1. - Спр.581. - Арк.1.

⁸Професор Сергій Тимошенко // Українська Господарська Академія в Ч.С.Р. 1922-1935. - Нью-Йорк, 1959. - С.66-67.

⁹Там само. - С.68.

¹⁰*Іваніс В.* Стежками життя (Спогади). - Кн. V. На чужині. - Новий Ульм, 1962. - С.40.

¹¹Професор Сергій Тимошенко // Українська Господарська Академія в Ч.С.Р. 1922-1935. - Нью-Йорк, 1959. - С.67-68.

¹²Український науковий з’їзд у Празі. - Прага, 1934. - С.76.

¹³*Brzoza Cz.* Ukrainiska reprezentacja parlamentarna w II Rzeczypospolitej // Krakowskie Zeszyty Ukrainoznawcze. Краківські українознавчі зошити. - Т.І-ІІ. - 1992-1993. - Krakow, 1993. - S.165; Див.: *Власенко В.М.* До біографії С.П.Тимошенка. - С.96-103.

¹⁴*Іваніс В.* Стежками життя (Спогади). - Кн. V. На чужині. - С.272.